

شاخص های امنیت زیست محیطی خانواده

عفت فیروز آبادی^۱

حسین شم آبادی^۲

چکیده

امنیت یکی از موضوعاتی است که در اعصار گوناگون ذهن بشر را به خود مشغول داشته است. امنیت با بشر زاده شده است و در طول تاریخ، ما جامعه ای را سراغ نداریم که دیر زمانی فارغ از دغدغه و معضلات امنیتی، روزگاری را سپری کرده باشند. اسلام به استحکام خانواده بسیار اهمیت می دهد، چرا که خانواده محل آرامش، آسایش و امنیت است، وقتی خانواده سالم باشد، بدنه جامعه یعنی پیکره آن جامعه سالم خواهد بود. این پژوهش مطالعه ای تبیینی با تکیه بر منابع پژوهشی است. در این مطالعه مروری، با کمک داده های کتابخانه ای و از روش گردآوری و تحلیل منابع معتبر روایی و تفسیری، مقالات و نظریه های صاحب نظران و اساتید، مفاهیم مرتبط با موضوع استخراج گردید. یافته های پژوهش شاخص های امنیت زیست محیطی خانواده یا امنیت محیط زندگی خانواده را در گرو داشتن خانواده ای سالم، متعالی و مطلوب می داند چرا که داشتن امنیت در یک مجموعه در گرو هماهنگی و کارکرد صحیح عناصر آن مجموعه است، لذا یافتن شاخص های امنیت محیط زندگی خانواده در گرو یافتن شاخص های خانواده سالم است. از اینرو برخی از شاخص های امنیت زیست محیطی خانواده بنا بر آیات قرآن کریم و روایات ائمه معصومین و صاحب نظران دینداری و معنویت، تقوا، مشارکت و مسئولیت پذیری، احترام متقابل و صداقت می باشد.

کلید واژه : امنیت ، امنیت خانواده، زیست محیط خانواده ، فضای زندگی خانواده

۱- مقدمه

۱-۱ بیان مسأله

انسان از گذشته تا به امروز جدا از اینکه در چه دوره زمانی و چه مکانی و یا چه اوضاع و احوالی زندگی می کرده، خواسته یا ناخواسته برای زندگی خود به دنبال یافتن امنیت و آرامش بوده و تمام تلاش ها و دستاوردها و پیشرفتهای انسانی اش به گونه ای بوده که بتواند محیط زیست و زندگی خود را به دور از هرگونه اضطراب و دغدغه و تشویش و دل نگرانی نگه دارد و در سایه امنیت به رشد و نمو خود و محیط زندگی بپردازد. این نیاز هرگز از اهمیت آن کاسته نشده بلکه ابعاد جدیدتری به خود گرفته و علیرغم تغییر ابعاد همچنان به عنوان یکی از مهمترین و حیاتی ترین نیاز بشر امروز مطرح می شود به طوری که تحقق آن در هر جامعه ای نوید پویایی، رشد و توسعه برای آن جامعه بوده و ثبات و پایداری ساختارهای

^۱ طلبه سطح سه موسسه آموزش عالی حوزوی ریحانه النبی (ص) اراک (نویسنده مسئول)

^۲ استاد سطوح عالی حوزه علمیه و دبیر علمی گروه پژوهشی فقه قرآن و حدیث مرکز فقهی ائمه اطهار

اجتماعی را در آن جامعه موجب می گردد. بروز یکسری اتفاقات، کل سرنوشت خانواده و همه اعضای آن را تغییر می دهد و همه معادلات را به هم می ریزد. به همین منظور رشد و خود شکوفایی جامعه متکی بر سرمایه های انسانی، مادی و اجتماعی خانواده ها بوده و این سرمایه نیازمند امنیت، احساس امنیت و ایمنی است. بی تردید آنگاه که روح و جسم اعضای خانواده در آرامش و آسودگی خاطر باشد، تمامی قوای ذهنی و جسمی آنها معطوف به خود شکوفایی مادی و معنوی می گردد. (فقهی فرهمند و زنجانی، ۱۳۹۰) زندگی خانوادگی، کلید فهم جامعه انسانی است و درک زندگی خانوادگی، کلید پیشرفت جامعه و ایجاد جهانی شایسته و عادلانه و ضامن آینده ای مطمئن تر و ایمن تر است. (جان برناردز، ص ۵۵). پس با انجام مطالعات درباره خانواده و امنیت، می توان خانواده ها را تقویت و توانمند ساخته و آنها را قادر سازیم تا در محیطی امن با آرامش زندگی کنند و جامعه ای ایمن بسازیم. در این میان به دلیل پیچیدگی مباحث امنیتی، لزوم بررسی مفهوم امنیت از جنبه های مختلف را امری ضروری است. شناخت مفاهیم امنیتی می تواند خانواده را به سمتی راهنمایی کند که با کمترین هزینه بیشترین نتایج را در حفظ امنیت و آرامش محیط زندگی خود و هرگونه کنش با اعضای خانواده را به دست آورند.

۱-۲ روش پژوهش

این تحقیق مطالعه ای تبیینی با تکیه بر منابع پژوهشی تحقیقی انجام شده است. در این مطالعه مروری، نخست با مراجعه به فرهنگ لغات و اثره های شاخص، امنیت، خانواده و زیست محیط یا همان محیط زندگی تعریف گردید؛ سپس با مراجعه به قرآن کریم و دیگر منابع معتبر روایی و تفسیری، مقالات و نظریه های صاحب نظران و اساتید، مفاهیم مرتبط با موضوع، در آیات و روایات و مقالات بررسی و استخراج گردید و از نظر امکان انطباق با موضوع تحقیق، مورد تامل، استناد، توصیف و تحلیل قرار گرفت.

۱-۳ پیشینه پژوهش

تحقیقات و پژوهش های علمی بر پایه نتایج مطالعات پیشین استوار هستند و هر تحقیق باید با اتکا به تحقیقات پیش از خود شکل بگیرد. لذا با توجه به بررسی های به عمل آمده توسط محقق پژوهشی که عینا مشابه موضوع مذکور باشد یافت نشد. اما پژوهش هایی در این زمینه انجام شده است که بیشتر با روش های کمی بوده است اگر چه چند پژوهش هم به روش کیفی انجام شده است ولی بیشتر این مسئله را در فضاها و مکان های عمومی در نظر گرفته اند و پژوهش حاضر از این جهت که به بررسی شاخصه های امنیت زیست محیطی خانواده پرداخته از سایر تحقیقات متمایز می شود.

جهانبخش گنجه (۱۳۹۹) با روش تحقیق کیفی (نظریه زمینه ای) با عنوان مطالعه کیفی احساس امنیت زنان در محیط خانواده در مورد زنان مراجعه کننده به مراکز مشاوره در شهرستان کرج تحقیق خود را با هدف درک و تفسیر زنان از احساس امنیت اجتماعی در محیط خانواده انجام داده است و نتایج بدست آمده از این پژوهش نشان داده است که صداقت، رضایت از زندگی، اعتماد به نفس و صمیمیت می تواند بر احساس امنیت در خانواده موثر باشد. هم چنین پیامدهای عدم احساس امنیت در محیط خانه می تواند موجب بی بند و باری، اعتیاد، گرایش به بیرون از خانه و بد اخلاقی شود.

نوروزی و فولادی سپهر در مقاله تبیینی خود که با روش پیمایشی به بررسی احساس امنیت زنان ۱۵ تا ۲۹ ساله شهرستان تهران پرداخته و احساس امنیت را در دو بعد محیط خانواده و مکان های عمومی تحلیل کرده اند و نتایج آماری آزمون های آنها نشان می دهد که متغیرهای احساس امنیت محل سکونت و احساس

نظم اجتماعی تاثیر مثبت و مستقیم و متغیرهای پدر سالاری و خشونت خانگی تاثیر منفی و معکوس بر احساس امنیت دارد.

فرهمند و زنجانی (۱۳۹۰) در مقاله خود با عنوان بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و سلامت اجتماعی با امنیت خانواده، به رابطه معنادار بین سرمایه اجتماعی و سلامت اجتماعی دست یافته اند که هر دو می تواند با امنیت خانواده رابطه مستقیم داشته باشد.

پژوهش های داخلی و خارجی زیادی در رابطه با امنیت انجام شده است و این پژوهش ها بیشتر در حوزه امنیت بین المللی، ملی، نظامی، اقتصادی، اجتماعی و غیره می باشد و در زمینه امنیت خانواده پژوهش خاصی مشاهده نشد و آنچه بیشتر مطالعه و پژوهش شده در رابطه با احساس امنیت به خصوص در محیط های اجتماعی است. آنچه این مقاله را متفاوت می کند بررسی شاخص های امنیت در محیط خانواده یا زیست محیط خانواده است

۲- مفهوم شناسی

برای واژه «شاخص» در لغت معانی ذکر شده از جمله برجسته، ممتاز، نمودار، نمونه، الگو، سرمشق، عددی که میانگین ارزش مجموعه ای از اقلام مرتبط با یکدیگر را برحسب درصدی از همان میانگین در فاصله زمانی دو تاریخ بیان کند. (معین، ۱۳۵۱) و در اصطلاح شاخص ها به منزله معیارهایی هستند که به وسیله آنها می توان کمیت، کیفیت یک موضوع را اندازه گیری کرد، بنابراین شاخص از یک حیث به دو دسته تقسیم می گردد:

یک: شاخص کمی که ماهیت شمارشی دارد و معمولاً با مفاهیمی مانند درصد، تعداد، نمره یا میانگین سنجیده می شود (امانی، ۱۳۵۴)

دو: شاخص کیفی که ماهیت غیرشمارشی دارد و به صورت عبارت بیان می شود و معمولاً با مفاهیمی همچون وجود و عدم، رتبه بندی از عالی تا ضعیف یا وضعیت عملکرد از خیلی بد تا خیلی خوب سنجیده می شود.

واژه امنیت در لغت به معنای در امان بودن، آسایش و بی هراسی است (معین، ۱۳۵۱) و معادل هایی همچون امن، محفوظ و مطمئن، تامین کردن و... برای آن آورده شده است. امنیت عمدتاً به نوعی احساس روانی گفته می شود که در آن به خاطر مبرا بودن از ترس وضعیت آرامش و اطمینان خاطر حاصل می شود.

واژه «خانواده» در لغت به معنای خاندان، اهل خانه، دودمان، تیره، زن و فرزندان است (معین، ۱۳۵۱) و جامع ترین تعریفی که تاکنون برای خانواده ارائه شده تعریف علامه طباطبایی است. وی خانواده را چنین تعریف می کند: «مهمترین نهاد اجتماعی است که با پیوند مقدس ازدواج آغاز می شود و با تولد فرزندان کامل می گردد» (طباطبائی، ۱۳۸۹). در قرآن کریم نیز خانواده عبارت است از یک نهاد کوچک که از ازدواج رسمی و شرعی یک جنس مذکر و یک جنس مؤنث شکل می گیرد و به طور معمول به تولید فرزند می انجامد و اعضای آن با هم زندگی مشترک و صمیمانه دارند و نسبت به هم دارای حقوق و وظایفی می باشند. بنابراین، نوع مطلوب و کامل خانواده، از پدر (شوهر)، مادر (بانو) و فرزند یا فرزندان تشکیل می شود که هر یک نسبت به دیگر اعضای خانواده از حقوق و مسئولیت هایی برخوردارند. خواه

افراد دیگری با ایشان زندگی کنند و خواه به صورت مستقل و هسته ای باقی بمانند. بنابراین اگر حداقل سه عضو، یعنی پدر، مادر و فرزند، در خانواده وجود نداشته باشد، خانواده ناقص خواهد بود.

واژه محیط زیست در لغت اینگونه تعریف شده است که به همه محیط هایی که در آنها زندگی جریان دارد، گفته می شود و مجموعه ای از عوامل فیزیکی خارجی و موجودات زنده که با هم در کنش هستند، محیط زیست را تشکیل می دهند و بر رشد و نمو و رفتار موجودات تأثیر می گذارند. همچنین واژه زیست از معنای زیستن برگرفته شده و زیستن به لحاظ لغوی در فرهنگ فارسی و فرهنگ معین به معنای زندگی کردن آمده است، بنابراین واژه زیست محیطی و یا محیط زیست می تواند محیطی باشد برای زندگی و موجودات زنده که در این مقاله مستقیماً اشاره دارد به انسان در یک محیط خانواده.

۳- رابطه امنیت با سلامت خانواده

۱-۳ امنیت خانواده

امنیت یکی از موضوعاتی است که در اعصار گوناگون ذهن بشر را به خود مشغول داشته است. امنیت با بشر زاده شده است و در طول تاریخ، ما جامعه ای را سراغ نداریم که دیر زمانی فارغ از دغدغه و معضلات امنیتی، روزگاری را سپری کرده باشند. امنیت با توجه به تعریف کلی آن، "برخورداری از آسودگی و آرامش کامل و دوری از هرگونه خطر و دغدغه" مفهومی عمیق و گسترده دارد و معانی و مفاهیم متعددی را در اذهان تداعی می کند (نوبدینیا، ۱۳۸۸). امنیت در مفهوم وسیع و جامع خود، بیشتر به ویژگیها و خصوصیات روانشناختی مردم یک جامعه برمی گردد. امنیت باید بتواند به شهروندان و اعضای خانواده، آرامش خاطری در حد نیازهای روانشناختی آنها اعطا کند. هیچ کس نمی تواند در محیط ترس آفرین، نگران و مضطرب کننده، متشنج و آلوده به تشویش، به فعالیتهای اجتماعی-اقتصادی خود ادامه دهد و یا به آسودگی به کار و کوشش و وظایف روزمره ی خویش بپردازد (پورموزن، ۱۳۸۹). به طور طبیعی در صورت نبود امنیت در خانواده، افراد به انواع واکنشهای مخرب یا طغیان دست می زنند و یا منفعل گشته و احتمال به انحرافهای اجتماعی پناه می بردند و یا از همکاری فعال در زمینه ی مشارکت اجتماعی سرباز می زنند (فرخجسته، ۱۳۸۹) رابرت ماندل می گوید: ارائه تعریفی کامل از امنیت مستلزم بررسی و تحقیق درخصوص مفاهیم کلیدی چون قدرت، تهدید و اتحاد هاست (ماندل، ۱۳۸۸). خانواده مناسب ترین نظام برای تامین نیازهای مادی، روانی و معنوی بشر بوده و بهترین بستر را برای تامین امنیت و آرامش روانی اعضا، پرورش نسل جدید و اجتماعی کردن فرزندان و برآورده ساختن نیازهای عاطفی افراد فراهم نموده است (پرویزی، ۱۳۸۹) نهاد خانواده در جامعه ایرانی عموماً از کانون گرمی بهره می برد و دارای کارکردهای متنوعی در شئون مختلف اجتماعی از جمله امنیت می باشد. ممکن است گفته شود نهادهای اجتماعی و از جمله نهاد خانواده نقش واسطه در حوزه امنیت سازی دارند، اما در عین حال نقش تعیین کنندهای در قوام شاخصهای امنیت خانواده را به عهده گرفته اند (زمانی، ۱۳۸۶)

۲-۳ سلامت خانواده

سلول اصلی پیکره اجتماع و جامعه، خانواده است. اسلام به استحکام خانواده بسیار اهمیت می دهد، چرا که خانواده محل آرامش، آسایش و امنیت است، وقتی اینها سالم بودند و رفتار درست داشتند، بدنه جامعه یعنی پیکره آن جامعه سالم خواهد بود (ابراهیمی ثانی و همکاران، ۱۳۸۷). در خانواده های سالم، پیام و انتظارات والدین روشن و قابل درک است و به احساسات فرزندان اهمیت داده می شود و آنها مورد احترام قرار می گیرند. زمانی که جوان در محیط گرم خانواده با آموزش صحیح، رفتارهای اجتماعی را بیاموزد، احساس

آرامش و امنیت پیدا کرده و همین امر موجب افزایش امنیت خانواده می گردد (خورشیدوند، ۱۳۸۸) خانواده اولین مکانی است که انسان اولین تعاملات اجتماعی را مشاهده می کند نظریه پردازان یادگیری اجتماعی، بر نفوذ والدین در شکل گیری رفتار فرزندان تأکید دارند. در این نگرش پدر و مادر با به کارگیری تشویق و تنبیه و نمونه قرار دادن خود، رفتار فرزندان را شکل می دهند، به این ترتیب سلامت محیط خانواده مبدأ و محتوای یادگیری اولیه نقش و اهمیت زیادی پیدا می کند (حسینیان، یزدی و جاسبی، ۱۳۸۶)

۴- شاخص های خانواده سالم

با توجه به بررسی های صورت گرفته درمی یابیم که داشتن محیط زندگی امن و همراه با آرامش در گرو داشتن سلامت خانواده می باشد. افرادی که در خانواده سالم رشد میکنند در مقایسه با افرادی که در محیط خانوادگی ناسالم قرار دارند، سطح بالاتری از دوست داشته شدن، مورد حمایت شدن، ارزشمندی، خودکارآمدی و توانایی بهتری برای مقابله با مشکلات را تجربه می کنند (والتون و تاکوچی Takeuchi & Walton, 2010).

۴-۱ از دیدگاه قرآن

قرآن کریم نهاد خانواده را حیاتی ترین نهاد اجتماعی، و فلسفه وجودی آن امنیت، آرامش و سکون می داند، بنابراین برای حفظ خانواده، بایستی شاخص هایی برای آن در نظر گرفت تا در شرایط گوناگون اجتماعی بتواند راه مناسب را پیش روی خانواده بگذارد. بنابراین خانواده مطلوب از منظر قرآن کریم، خانواده ای است که خود را با آن شاخص ها تطبیق و در برابر تهدیدها حفظ نماید. المسیلینی و رجبو در پژوهش خود با عنوان شاخص های خانواده مطلوب از دیدگاه قرآن کریم با تأکید بر تفسیر المیزان شاخص های خانواده مطلوب را پنج شاخص تقسیم نموده است از جمله دینداری و معنویت، تقوا و خداپرستی، امنیت و آرامش، احترام متقابل، مسئولیت پذیری و عمل با وظایف متقابل. (المسیلینی و رجبو)

- دینداری و معنویت

توحید و بندگی خدا اولین شاخص خانواده مطلوب می باشد، زیرا تشکیل خانواده صرفاً بر مبنای دوست داشتن دارای ارزش نمی باشد، بلکه خانواده آنگاه مطلوب و ارزشمند است که عنوان پیروی از دستورات خدا را به خود بگیرد. باور به خدا، همه رفتارها و زندگی خانوادگی را به سوی کسب رضایت خداوند سوق می دهد. فردی که خدا را ناظر و همراه خود و حتی از رگ گردن خود به خویش نزدیکتر می بیند: "وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعَلَّمَ مَا تُوَسَّوَسُ بِهِ نَفْسُهُ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ" و ما انسان را خلق کرده ایم و از وسوس و اندیشه های نفس او کاملاً آگاهیم که ما از رگ گردن او به او نزدیکتریم. (سوره ق، ۱۶)، تلاش میکند تا در برخورد بر اعضای خانواده و انجام وظایف خانوادگی، رضایت آنها را جلب نماید.

- تقوا و خداپرستی

در قرآن توصیه های مکرری به تقوا در تشکیل خانواده شده است، چنان که می خوانیم: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا» (النساء/۱)، ای مردم! از (مخالفت) پروردگارتان بپرهیزید! همان کسی که همه شما را از یک انسان آفرید و همسر او را (نیز) از جنس او خلق کرد و از آن دو، مردان و زنان فراوانی (در روی زمین) منتشر ساخت. نیز از خدایی بپرهیزید که (همگی به عظمت او معترف هستید و)

مذهبی عامل گردهم آوری افراد می باشد و در نتیجه همبستگی را تحکیم می بخشد. همچنین با برانگیختن احساس خوشبختی در مومنان با احساس ناکامی و فقدان ایمان در آنها مقابله می کند. (کوزر، ۱۳۸۶). اگر نهاد خانواده را سنگ بنای تشکیل جامعه بدانیم برای داشتن جامعه سالم، داشتن خانواده ای سالم با داشتن دینداری و معنویت می تواند خانواده ای سالم را تشکیل دهد که از مزایای دین در چهار کارکرد آن بهره برد. معنویت به زندگی معنا می بخشد، چهارچوب و الگویی می سازد و نقش عمده ای در سلامت خانواده، و تربیت فرزندان دارد. نقش معنویت در امنیت و سلامت خانواده آنگاه نمایان می شود که والدین نسبت به تغذیه معنوی و فکری فرزندان احساس مسئولیت می کنند (همچنان که در ابعاد مادی و جسمی مسئولند) و با حفظ آزادی و اختیار و احترام به شخصیت فرزندان (با رعایت مقطع سنی آنها) و تربیت سالم و مناسب، بایستی محیط زندگی امن و سالمی را برای هدایت آنها به رستگاری پیش بگیرند.

- تقوا و خدایپرستی

در اصطلاح عرف و شرع، تقوا عبارت است از: حفظ نفس از آلوده شدن به گناه که این مهم با ترک منهیات و بعضی از مباحات حاصل می شود» (اصفهانی، ۱۳۹۰) تقوا پرهیز از هرگونه رفتار ناشایست و مراعات بهداشت روحی و دوری از هرگونه آلودگی باطنی است که به سلامت و رشد و تکامل افراد جامعه بری لطمه می زند. خداوند تقوا را به صورت قوه ای بازدارنده در نهاد انسان قرار داده تا به اندازه توان و قدرت خود درمقابل نفس سرکش که موجبات خطا، گناه و غفلت را فراهم می کند دست به مقاومت زند. ازاینرو، مصونیت نفس و جسم هر انسانی در گرو میزان تقوای درونی اوست. رعایت تقوا عبارت است از: خودداری از محرمات الهی و نزدیک نشدن به آنها، پیروی و اطاعت از دستورات الهی و انجام وظایف براساس خلقت، تکوین و به جا آوردن کارهای نیکی که موجب سعادت و رستگاری مادی و معنوی زندگی است. از جمله آثار رعایت تقوا در خانواده می توان به عفو و گذشت، صبر و شکیبایی، قناعت اشاره نمود که هریک از این موارد محاسن ویژه ای را در خود جای دارند (حیدری و جوانمرد، ۱۴۰۱).

- احترام متقابل

احترام متقابل در محیط خانواده از اصول مهم برای استحکام خانواده است. احترام در اصطلاح عرفی به معنای گرامی داشت و بزرگداشت و تعظیم شخص است که بی ارتباط با معنای لغوی آن نیز نیست؛ زیرا شخص، چیز، مکان یا زمان محترم، دارای حرمت و حریمی است که حفظ آن لازم و هتک آن نارواست. اگر از محیط خانواده ای احترام و حفظ حرمت رخت بربندد، افراد خانواده نشاط و شکوفایی خود را از دست می دهند و به تدریج بر این باور می رسند که دیگر نزدیک دیگر ارزش و شایستگی احترام را ندارند. افراد در چنین خانواده ای بدون توجه به فرد دیگر و مشکلات و مسائل او به صورت کاملاً بی تفاوت، به نیازهای خود می پردازند و در هنگام تراحم نیازها، برای دستیابی به نیاز خود کاملاً بیگانه و بی رحمانه نسبت به اعضای خانواده خود برخورد می کنند. اما در خانواده متعالی افراد با رعایت احترام و کمال ادب با یکدیگر رفتار می کنند و زمان بیشتری را با یکدیگر صرف می کنند با صبر و بردباری بیشتری با یکدیگر برخورد می کنند؛ پس با حفظ شأن و موقعیت یکدیگر محیطی مملو از شادی و نشاط در مسیر تعالی و رشد یکدیگر فراهم می سازند. برحسب تعالیم دینی برخی از موارد احترام متقابل در خانواده عبارت اند از: خواندن اعضای خانواده به نام مناسب، سلام کردن هنگام ورود به منزل، استقبال از یکدیگر هنگام ورود به منزل، راهنمایی و مشورت گرفتن از یکدیگر، سپردن حل برخی مسائل به افراد خانه و مسئول نشان دادن آنان و... (پور محمدی و همکاران، ۱۳۹۸).

احترام متقابل در محیط خانوادگی از اصول مهم در استحکام روابط خانوادگی است. خداوند انسان ها را موردتکریم و احترام قرار داده است " وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ" (اسراء، ۷۰) در تعالیم اسلامی موضوع احترام در محیط خانواده را می توان به سه نوع تقسیم بندی کرد : احترام متقابل زوجین ، احترام متقابل پدر و مادر با فرزند، احترام متقابل فرزندان با یکدیگر . رعایت اصل احترام در خانواده، استحکام روابط درونی خانواده و ثبات روابط اجتماعی هم در زمان حال و هم آینده را در پی خواهد داشت.

- مشارکت و مسئولیت پذیری

آقاجانی، در مقاله خود تحت عنوان مشارکت پذیری اعضای خانواده، قلمرو مشارکت را در چند بخش از جمله مشارکت فکری، عاطفی و روانی، رفتاری عنوان می کند و که عرصه مشارکت پذیری اعضای خانواده، بخصوص زن و شوهر به پهنای قلمرو انسانیت است. یعنی با توجه به مبانی انسان شناسی اسلامی که دور از نگاه جنسی است، هر نوع کنش فردی و اجتماعی که در راستای تأمین نیازهای انسانی باشد، قابلیت مشارکت پذیری اعضای خانواده را دارد. هنگامی که ارتباط کلامی بین زن و شوهر از محدوده دخل و خرجها فراتر رود با کاستیها، علائق و نیازهای یکدیگر بیشتر آشنا شده و بسیاری از مشکلات را با بحث و مشورت حل می

کنند، در نتیجه نگرش آنها نسبت به خانواده و ازدواج مثبت خواهد شد (اعزازی ، ۱۳۷۶) تأثیرگذاری عقاید، باورها و ارزشهای دینی بر آرمانها و اهداف خانواده و مسئولیت پذیری اعضا و تفاهم و توافق آنها، از عناصر کلیدی نظام فرهنگی جامعه اسلامی است که موجب مشارکت پذیری اعضای خانواده می شود. از سوی دیگر ابهام نقش ها، فضای بی اعتمادی، بدبینی، حسادت، کینه توزی و نگاه جنسی محض به نقشهای همسری به عنوان موانع فرهنگی مشارکت پذیری اعضای خانواده محسوب می گردد.

- صداقت

صداقت از جمله مواردی است که در فضای خانواده متعالی اعتماد اعضا نسبت به همدیگر را جلب می کند و از کینه و کدورت پیشگیری می کند پدر و مادر نیز به عنوان نخستین الگوها در خانواده، زمانی که الگوی صحیحی پیش روی فرزندان قرار دهند، قطعاً فرزندان سالم، صالح و صادق تربیت خواهند کرد. از این رو به فرزندان خود وعده دروغ نمی دهند زیرا فرزندان راستی را از والدین خود می آموزند و درس صداقت و امانت را همچون یک شیوه و سبک زندگی به فرزندان می دهند. فرزندان هم خود را در مقابل پدر و مادر متعهد به راست گویی می دانند. در نتیجه افراد خانواده با پرهیز از دروغ گویی از حریم خانواده خود دفاع می کنند (پور محمدی و همکاران، ۱۳۹۸)

۵- نتیجه گیری

نتایج حاصل از این تحقیق امنیت زیست محیط خانواده یا محیط زندگی خانواده را در گرو داشتن خانواده ای سالم، متعالی و مطلوب می داند چرا که داشتن امنیت در یک مجموعه در گرو هماهنگی و کارکرد صحیح عناصر آن مجموعه است ، لذا یافتن شاخص های امنیت محیط زندگی خانواده در گرو یافتن شاخص های خانواده سالم است.

معنویت و دینداری به زندگی معنا می بخشد، چهارچوب و الگویی می سازد و نقش عمده ای در سلامت خانواده، و تربیت فرزندان دارد. نقش معنویت در امنیت و سلامت خانواده آنگاه نمایان می شود که والدین نسبت به تغذیه معنوی و فکری فرزندان احساس مسئولیت می کنند (همچنان که در ابعاد مادی و جسمی مسئولند). دین به عنوان نیروهای اجتماعی انضباط بخش، انسجام بخش، حیات بخش و خوشبختی بخش طبقه بندی شده است. به باور دورکیم، تشریفات مذهبی عامل گردهم آوری افراد می باشد و در نتیجه

همبستگی را تحکیم می بخشد. همچنین با برانگیختن احساس خوشبختی در مومنان با احساس ناکامی و فقدان ایمان در آنها مقابله می کند.

تقوا پرهیز از هرگونه رفتار ناشایست و مراعات بهداشت روحی و دوری از هرگونه آلودگی باطنی است که به سلامت و رشد و تکامل افراد جامعه بری لطمه می زند. رعایت تقوا عبارت است از: خودداری از محرمات الهی و نزدیک نشدن به آنها، پیروی و اطاعت از دستورات الهی و انجام وظایف براساس خلقت، تکوین و به جا آوردن کارهای نیکی که موجب سعادت و رستگاری مادی و معنوی زندگی است. از جمله آثار رعایت تقوا در خانواده می توان به عفو و گذشت، صبر و شکیبایی، قناعت اشاره نمود که هریک از این موارد محاسن ویژه ای را در خود جای دارند

مشارکت پذیری اعضای خانواده به عنوان نیاز اجتناب ناپذیر عصر ما همه ی ابعاد انسانی را در سطوح مختلف فکری، عاطفی و رفتاری تحت پوشش قرار می دهد و در به ثمر رساندن اهداف خانواده حائز اهمیت است. تاثیرگذاری عقاید، باورها و ارزش های دینی بر آرمان ها و اهداف خانواده و مسئولیت پذیری اعضا و تفاهم و توافق آنها از عناصر کلیدی نظام فرهنگی جامعه اسلامی از جمله خانواده است که موجب مشارکت پذیری اعضای خانواده می شود. از سوی دیگر ابهام نقش ها، فضای بی اعتمادی، بدبینی، حسادت، کینه توزی و نگاه جنسی محض به نقش های همسری به عنوان موانع فرهنگی مشارکت پذیری اعضای خانواده محسوب می گردد. مشارکت پذیری اعضای خانواده سهم بسزایی در امنیت خانواده ایفا می کند. مشارکت سبب تخفیف بار سنگین مسئولیت ها از دوش یک فرد شده فشارهای روانی ناشی از فردگرایی را به امنیت روانی و عاطفی حاصل از مشارکت پذیری تبدیل می کند. خانواده ای که نمی تواند اعضایش را به مشارکت فراخواند از استعداد های آنان خبر نداشته یا اعتمادی ندارد در نتیجه اعضای آن نمی توانند همدیگر را تکمیل کنند، چنین خانواده ای از ناتوانی و انزوای اعضای خود در رنج است.

احترام متقابل یکی دیگر از شاخص های مهم در برپایی امنیت در محیط خانواده است زیرا والدینی که از کودکی به حرف های فرزندشان با دقت گوش می دهند و اجازه می دهند که کودک افکار و احساساتش را بیان کند یک ارتباط مثبت بین خودشان با فرزندشان ایجاد می کنند. در این حالت فرزند به واسطه احساس درک شدن، احترام گذاشتن و حفظ ارزشی که از خانواده دریافت کرده است در سنین بالاتر به راحتی می تواند دغدغه یا مشکلات خود را با والدین مطرح کند و آرامش بگیرد. تحقیقات نشان می دهد کودکان و نوجوانانی که در خانواده هایی بزرگ می شوند که زمانی را صرف صحبت در مورد احساسات خود می کنند از نظر تحصیلی موفق تر هستند. روابط دوستانه بهتری دارند و می توانند موقعیت های اجتماعی دشوار را به طور موثرتری نسبت به دیگران مدیریت کنند. آنها حتی به بیماری های عفونی کمتری مبتلا می شوند زیرا آرامش، سیستم ایمنی بدن را قوی تر می کند.

صمیمیت در خانواده رابطه مستقیمی با نشاط و آرامش در خانواده دارد و افزایش صمیمیت موجب افزایش نشاط میشود. از طرفی باعث ایجاد تمرکز و مدیریت صحیح در برابر بروز مشکلات احتمالی می گردد. از این رو ایجاد صمیمیت نقشی اساسی در استحکام خانواده دارد و باعث ایجاد امنیت در خانواده می شود. هنگامی که صمیمیت و احترام در خانواده وجود داشته باشد فرزندان هم ناخودآگاه به کانون خانواده جذب می شوند و برای حل چالش های بوجود آمده از پدر و مادر خود استمداد می طلبند و کانون خانواده را محیطی امن می شمارند. ارتباط عاطفی و صداقت صداقت از جمله صفاتی است که از طریق تصدیق قول با فعل و تطابق گفتار با رفتار و فراهم آوردن زمینه اعتماد طرفین نسبت به هم موجب تحکیم و ارتقای روابط می شود. بی شک وجود اعتماد متقابل از ضرورت های زندگی مشترک و بنیان خانواده است، در صورتی که یکی از اعضای خانواده به هر دلیلی به صداقت دیگری بدبین شود زمینه اختلاف و سوء ظن و ناامنی در خانواده فراهم می شود و امنیت خانواده دچار تزلزل می شود.

- قرآن کریم
- آقاجانی، نصراله (۱۳۸۱) مشارکت پذیری اعضای خانواده، مطالعات راهبردی زنان شماره ۱۶
- ابراهیمی ثانی، ا؛ و دیگران، ۱۳۸۷، خانواده در عفاف، حجاب و امنیت فردی- اجتماعی. فصلنامه اصلاح و تربیت. سال یازدهم، شماره بیست و هفتم
- اصفهانی، راغب (۱۳۹۰) ترجمه فارسی مفردات راغب. مترجم: خداپرست، حسین. قم: ناشر انتشارات نوید اسلام ص ۸۵۰
- اعزازی، شهلا، (۱۳۷۶) جامعه شناسی خانواده، انتشارات روشنگران و مطالعات زنان، ص ۱۲۶
- المسیلمی، سیدزهریر و رجبو، اعظم - شاخص های خانواده مطلوب از دیدگاه قرآن کریم «با تأکید بر تفسیر المیزان»
- امانی، مهدی و همکاران (۱۳۵۴)، لغت نامه جمعیت شناسی، تهران، انتشارات دانشگاه
- برناردز جان، قاضیان حسین، درآمدي به مطالعات خانواده، چاپ اول، تهران، چاپ تهران
- پاینده، ابوالقاسم (بی تا). نهج الفصاحه. تهران: دنیای دانش ۴۷۲ص
- پرویزی، ج. (۱۳۸۹) نقش تشکیل خانواده در رشد فردی و اجتماعی. فصلنامه در عرصه فرهنگ و تربیت اسلامی. سال دوازدهم، شماره سوم
- پور محمدی، سید راضیه و آخوند، سکینه و اخلاقی، نرجس (۱۳۹۸) واکاوی شاخص های اخلاقی خانواده متعالی در بهبود سبک زندگی از منظر قرآن کریم
- پیرموزن، ع، م (۱۳۸۹) بررسی رابطه نقش اجتماعی پلیس و احساس امنیت خانواده ها. فصلنامه نظم و امنیت انتظامی. شماره سوم، سال دوم، ۱۰۱-۱۲۵
- جهانبخش گنجه، صادق (۱۳۹۹) مطالعه کیفی احساس امنیت زنان در محیط خانواده مورد مطالعه زنان مراجعه کننده به مراکز مشاوره در شهرستان کرج، مطالعات زن و خانواده پژوهشگاه زنان دانشگاه الزهراء، دوره هشتم، ۷۹-۱۱۴
- حسینیان، محبوبه،، سیمین و یزدی، سیده منور (۱۳۸۳) بررسی رابطه میان ساختار قدرت خانواده با رضایتمندی زنانشویی زنان کارمند در شهر تهران، تازه ها و پژوهشهای مشاوره شماره ۸۷
- حیدری، طیبیه و جوانمرد، طاهره (۱۴۰۱) آثار تقوا بر سبک و فرهنگ زندگی زن در خانواده پژوهش های اسلامی جنسیت و خانواده سال پنجم شماره نهم.
- خورشیدوند، ر. ۱۳۸۸ نقش خانواده در تامین امنیت و جایگاه پلیس در ارتقاء آن. دو ماهنامه توسعه انسانی پلیس. سال ششم، شماره بیست و ششم
- زمانی، ع، ا. ۱۳۸۶ نقش و کارکرد نهاد خانواده در تامین امنیت اجتماعی. فصلنامه دانش انتظامی. سال نهم، شماره دوم
- طباطبائی، سید محمدحسین، (۱۳۸۹) تفسیر المیزان، قم، نشر بنیاد علمی و فکری علامه طباطبائی
- طباطبائی، سید محمدحسین (۱۳۹۶) المیزان فی تفسیر القرآن، تهران: دار الکتب الإسلامیه،

- طیب، سید عبدالحسین. (۱۳۷۸) طیب البیان. تهران: انتشارات اسلام ۴۲۳/۱۰
- فرخجسته، ه. (۱۳۸۹) بررسی تاریخی ایستارها و ذهنیتها در ایران و ارتباط آن با امنیت عمومی. تهران: انتشارات وزارت کشور.
- فقهی فرهمند، ناصر و زنجانی، سعید (۱۳۹۰) بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و سلامت اجتماعی با امنیت خانواده، مطالعات جامعه شناسی، سال سوم، شماره دهم، ۹۹-۱۱۲
- کراجکی، ابوالفتح (۱۴۱۰ ق). کنز الفوائد. مصحح: عبدالله نعمه. قم: دارالذخائر ۱۵۰/۱
- کلینی، محمد. (۱۳۶۵) اصول و فروع کافی. تهران: دار الکتب الاسلامیه ج ۲: ۳۳۹ و ۳۴۰
- کوزر، لوئیس (۱۳۸۶) زندگی و اندیشه بزرگان جامعه شناسی، ترجمه محسن ثلاثی، تهران، انتشارات علمی، چاپ سیزدهم.
- ماندل، ر. (۱۳۸۷). چهره متغیر امنیت ملی. ترجمه: پژوهشکده مطالعات راهبردی
- مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳ ق). بحار الانوار. بیروت: دار احیاء التراث عربی ۸۵/۷۳
- معین، محمد (۱۳۵۱) فرهنگ فارسی معین (دوره دو جلدی)، تهران، موسسه انتشارات امیرکبیر، چاپ هشتم
- نراقی، احمد (۱۳۸۶) معراج السعاده، قم: زهیر ۲۳۳/۲
- نوروزی، فیض اله و فولادی سپهر، سارا، بررسی احساس امنیت زنان ۱۵-۲۹ ساله شهر تهران در دو بعد احساس امنیت در محیط خانواده و احساس امنیت در مکان های عمومی
- نویدنیا، م (۱۳۸۸) تحلیل رابطه امنیت اجتماعی و هویت ایرانی. فصلنامه تخصصی جامعه شناسی. سال نهم، شماره دوم
- هاشمیان فر، سید علی و همکاران (۱۳۹۲) تاثیر دینداری و رسانه های جمعی بر احساس امنیت اجتماعی دانشجویان، پژوهش راهبردی امنیت و نظم اجتماعی، سال دوم، شماره پیاپی ۵، شماره اول.
- Walton, E, & Takeuchi, D, 2010, "Family Structure, Family Processes, and Asian Americans: Considering Gender and Nativity", Well-Being among Family Issues, n. 3, p. 301-332 Journal of